SFÂNTUL VOIEVOD

NEAGOE BASARAB

SĂ STĂM FRAȚILOR ÎN FRICA LUI DUMNEZEU ȘI SĂ NU NE ÎNTRISTĂM ÎN LUPTĂ

ÎNVĂȚĂTURILE LUI NEAGOE BASARAB CĂTRE FIUL SĂU THEODOSIE

Sunt fascinat de *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie!*

Rare sunt popoarele de pe fața pământului care s-au bucurat de un astfel de dar dumnezeiesc.

La împlinirea a 500 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești a Sfântului Voievod Neagoe Basarab, tipărim, în premieră, traducerea în limba engleză a versiunii românești de la Curtea de Argeș a *Învățăturilor,* după ediția din anul 2009, apărută la Editura Eparhiei Argeșului și Muscelului din Curtea de Argeș.

Cuprins de bucurie sfântă pentru darurile făcute de Dumnezeu, m-am gândit să fie accesibile *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, prin traducerea în limba engleză, pentru ca și creștinii și oamenii de cultură din alte țări să aibă acces la această mare carte a credinței și culturii mondiale. De asemenea, retipărim versiunea românească de la Curtea de Argeș, în limba română, pentru bucuria cititorilor vorbitori de limbă română.

Consider că *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie,* alături de *Sfânta Scriptură* și *Cartea de Rugăciuni*, sunt mângâiere pentru cei care doresc să-și îmbogățească viața cu credință, cultură și evlavie.

Cuvine-se cu adevărat să-I mulțumim din tot sufletul Sfintei Treimi pentru purtarea Sa de grijă, ajutându-ne la tot pasul.

† Calinic Argeș

ÎNVĂȚĂTURILE LUI NEAGOE BASARAB CĂTRE FIUL SĂU THEODOSIE

VERSIUNEA ROMÂNEASCĂ
DE LA CURTEA DE ARGEȘ
- SECOLUL AL XVII-LEA -

B-dul Basarabilor, nr. 23, Curtea de Argeş, 115300,
Judeţul Argeş, România
Tel./fax. 0348401956
E-mail: episcopiaargesului@yahoo.com
www.eparhiaargesului.ro
Editor: Daniel Gligore
ISBN 978-606-8181-19-6

ARHIEPISCOPIA
ARGEŞULUI ŞI MUSCELULUI

ÎNVĂŢĂTURILE LUI NEAGOE BASARAB CĂTRE FIUL SĂU THEODOSIE

**VERSIUNEA ROMÂNEASCĂ
DE LA CURTEA DE ARGEŞ**

APARE CU BINECUVÂNTAREA
ÎNALT PREASFINŢITULUI
CALINIC
ARHIEPISCOP AL ARGEŞULUI ŞI MUSCELULUI

© Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului
Curtea de Argeş, 2012

NEAGOE BASARAB,

UN PRINCIPE PEDAGOG CREŞTIN

Neagoe Basarab (1512-1521) a urcat pe tronul Ţării Româneşti într-o perioadă foarte agitată, în care aproape toată creştinătatea se temea de expansiunea puterii otomane ce ameninţa libertatea atâtor popoare.

Noul domn al Ţării Româneşti avea multe de făcut în ţară, dar problema cea mai spinoasă în activitatea sa diplomatică era de ordin extern. În împrejurările vitrege de atunci, voievodul a căutat, pe de-o parte, păstrarea păcii cu turcii, în condiţiile unui tribut care oprea amestecul acestora în treburile interne ale ţării; pe de altă parte, întreţinerea unor relaţii diplomatice intense cu toate forţele politice ostile Imperiului Otoman, în aşa fel încât Ţara Românească să nu se afle izolată în faţa turcilor şi să poată primi, la nevoie, un ajutor de la aceste puteri creştine care, în mod tradiţional, erau aliate ale Ţărilor Române în lupta contra Imperiului Otoman. O astfel de situaţie era, evident, destul de dificilă, dar poate cea mai promiţătoare în condiţiile complexe ale epocii respective. În acest sens, relaţiile cu regatul ungar şi cu Transilvania, care ocupa o poziţie specială, aproape autonomă, în cadrul acestui regat, constituie preocuparea de seamă a politicii externe a lui Neagoe Basarab în lumea creştină. Domnul muntean trăia în raporturi de prietenie şi bună vecinătate cu Ludovic II Iagello, regele Ungariei, care - la 9 iunie 1517 -

dăruia lui Neagoe Basarab domeniul Geoagiului de Jos, cu vreo 20 de sate în jur. Orașele Sibiu și Brașov au avut legături economice și comerciale cu Țara Românească în timpul Voievodului Neagoe Basarab. Mai mult, din corespondența pe care domnul Țării Românești o purta cu sașii din Sibiu, reiese că el furniza acestora chiar și unele informații cu caracter politic. Cele mai multe scrisori, însă, au în vedere probleme de interes comercial, căci sașii erau pricepuți argintari în acea vreme. Astfel, meșterii Ioan și Celestin lucraseră în Țara Românească 17 potire de argint aurit. Relații asemănătoare avea și cu brașovenii pe care îi invită, într-o scrisoare din 24 aprilie 1520, la târnosirea bisericii Mitropoliei din Târgoviște.

Neagoe Basarab a căutat să stabilească legături diplomatice și cu alte state interesate în lupta antiotomană. Este vorba de republica venețiană și statul papal. Astfel, în 1518, Hieronim Matievici era trimis cu o solie la Veneția, unde a fost primit cu multă căldură și înnobilat, iar în 1519 Papa Leon al X-lea, marele promotor al Renașterii, îi răspunde personal și favorabil la propunerea făcută în numele său și al Domnului Moldovei – Ștefan cel Tânăr – de a fi luați în considerare la o viitoare cruciadă antiotomană. Este pentru prima dată când întâlnim un sol al Țării Românești în Republica Sfântul Marcu. Apusul vedea în Neagoe Basarab o forță ce putea intra în combinațiile și interesele lui politice, și nu un supus docil al turcilor.

Dar Neagoe Basarab rămâne în istoria poporului nostru o figură importantă mai ales prin *activitatea sa c ultural-religioasă,* sferă în care el - am putea spune - a excelat. Stăruința domnului Țării Românești pe acest plan are și un substrat politic: întărirea unității creștinilor ortodocși în lupta lor cu turcii.

Fără nici o exagerare se poate spune că Neagoe a fost susținătorul întregii Ortodoxii, din Carpați până în Siria și de la Marea Ionică până în Egipt. Numele voievodului român se pomenea atunci în nenumărate mănăstiri, în Balcani, în Grecia, în Asia Mică.

Gavriil Protul în „Viața Sfântului Nifon, Patriarhul Constantinopolului", referindu-se la daniile pe care le-a făcut

Neagoe Basarab atâtor mănăstiri din Răsărit scria: „Ce vom mai spune deosebi lucrurile şi mănăstirile care le-au miluit? Să zicem toate câte sunt în Evrota, în Trachia, în Elada, în Ahaia, în Eliric, în Cambania, în Elipsod, în Misia, în Machidonie, în Tetulia, în Sermie, în Lugdonie, în Petlagonia, în Dalmaţia şi în toate laturile de la Răsărit până la Apus şi de la Amiază-zi până la Amiază-noapte, toate sfintele biserici le hrănea şi multă milă pretutindenea da. Şi nu numai creştinilor fu bun, ci şi păgânilor, şi fu tuturor tată milostiv, asemănându-se Domnului ceresc, care străluceşte soarele Său şi ploaia şi pe cei buni şi pe cei răi, cum arată Sfânta Evanghelie".

Ceea ce impresionează în mod deosebit sunt ajutoarele acordate de domnitorul Neagoe mănăstirilor din Muntele Athos. El face renovări, răspândeşte daruri, obiecte de cult şi danii anuale băneşti la mănăstiri cum sunt: Cutlumuş, Marea Lavră a Sfântului Atanasie, Ivir, Pantocrator, Vatoped, Xeropotam, Hilandar, Rusicon, Xenofont, Zografu. Sumele anuale ce constituiau daniile în bani sunt foarte mari, aşa de pildă: la Vatoped, dădea mertic anual de 200 taleri: la Ivir, mertic anual de 200 taleri; la Hilandar, 7000 aspri în fiecare an, la Bobotează; la Cutlumuş, 10.000 aspri; la Zografu, 3.000 aspri anual; la Xenofont, 2.000 aspri; la Rusicon, 4.000 aspri danie anuală.

Mai mult, la Constantinopol a acoperit Patriarhia şi a înnoit chiliile; la Ierusalim, la Muntele Sinai, la Meteorele de pe Stânca Tesaliei, la Tescaviţa, Cuşniţa şi Cuteasca face alte şi alte daruri. La Ascalon, în Siria, întăreşte fortul cu o culă înarmată.

În ţară, Neagoe Basarab face daruri unor mănăstiri, iar pe altele le renovează. Aşa se face că acoperă cu plumb Tismana, termină Mănăstirea Dealu, ajuta mănăstirile Cotmeana, Vişina, Dobruşa, Cozia, aduce icoana Sfântului Gheorghe de la Constantinopol la Mănăstirea Nucet.

Tot Neagoe Basarab aduce moaştele Sfântului Nifon, Patriarhul Constantinopolului, care a fost şi mitropolit al Ungrovlahiei şi care, datorită unui conflict cu domnitorul Radu cel Mare, a fost nevoit să părăsească Ţara Românească, murind la Mănăstirea Dionisiu în Muntele Athos. Aducerea moaştelor

lui Nifon, fostul dascăl al lui Neagoe Basarab, este descrisă în amănunţime de către acelaşi Gavriil Protul în *Viaţa Sfântului Nifon, Patriarhul Constantinopolului,* unde arată că moaştele au fost aduse din Sfântul Munte cu mare alai şi aşezate la Mănăstirea Dealu, deasupra mormântului lui Radu cel Mare, făcându-se rugăciuni de iertare şi apoi au fost trimise înapoi la Dionisiu într-un chivot de argint aurit, împodobit cu pietre preţioase şi cu email, un dar prea frumos al lui Neagoe.

Drept răsplată, călugării de la Dionisiu i-au dat domnitorului ca moaşte capul şi mâna Sfântului Nifon, „iar el (domnitorul) - spune Gavriil Protul - primi acele daruri cu mare bucurie ca şi Moise tablele legii vechi, şi le purta tot cu sine pe unde mergea, şi în curte şi în biserică; iară în cale le purta în carâtă ca şi Israil racla legii".

Momentul culminant, însă, al domniei lui Neagoe Basarab, moment cu răsunet peste veacuri, îl constituie, desigur, zidirea Mănăstirii Argeş, târnosită cu mult fast la 15 august 1517. Târnosirea marelui aşezământ a fost prilej de întâlnire a mai multor ierarhi ai popoarelor subjugate şi contribuia efectiv la întărirea solidarităţii creştine.

Festivitatea târnosirii era de nedescris. Alături de domnitorul Neagoe, de doamna Despina, de coconii lor şi de toţi boierii, au participat într-un sobor impresionant: Teolipt, Patriarhul Constantinopolului, patru mitropoliţi din Răsărit, mitropolitul Macarie al Ungrovlahiei, o mulţime de egumeni de la Athos, în frunte cu protosul lor, Gavriil, şi încă alt numeros cler din ţară.

Acelaşi Gavriil Protul notează: „şi dacă sfârşiră dumnezeiasca Liturghie făcu domnul ospăţ mare şi veselie tuturor oamenilor şi-i dărui pe toţi, pe cei mari şi pe cei mici, pe săraci şi pe văduve... şi tuturor câţi li se cădea milă le-a dat".

Într-adevăr, Mănăstirea Curtea de Argeş este nu numai o simplă ctitorie a unui domnitor; ea este o capodoperă a spiritului artistic al poporului român, ea reprezintă resursele fără de sfârşit ale poporului nostru, eleganţa şi armonia, măiestria şi priceperea sa.

Cel ce a luat parte la târnosirea acestei mănăstiri şi descrie evenimentul, Gavriil Protul, exclamă: „Şi aşa vom putea spune cu adevărat că nu este aşa mare şi sobornică precum Sionul pe care îl făcuse Solomon, nici ca Sfânta Sofia care o făcu Justinian împăratul, iar cu frumuseţea este mai pe deasupra decât acelea".

Vizitând biserica, sirianul Pavel din Alep, pe la mijlocul sec. XVII, fermecat de frumuseţea ei, o caracteriza ca „un obiect de minunăţie a minţii şi fără asemuire printre mănăstirile din acest Principat".

Aşadar, biserica Mănăstirii Argeş constituie şi va constitui o mărturie a geniului creator şi iubitor de frumos al poporului nostru. Grija deosebită a voievodului pentru acest odor al culturii româneşti se observă citind pe lespedea de piatră aşezată pe mormântul lui Neagoe Basarab, unde, printre altele, stă scris: „Şi rog pe cei ce Dumnezeu îi va îngădui să vie după noi, să păstreze acest loc de odihnă şi lăcaş al oaselor mele, ca să fie nestricat".

Mănăstirea Curtea de Argeş este adevărata coroană a lui Neagoe Basarab, aureola pe care timpul n-o umbreşte, mărturia cea mai de seamă a preocupărilor sale cultural-religioase.

Viziunea militară, politică şi culturală pe care Neagoe şi-a lăsat-o în lucrarea sa cea mai importantă şi singura în cultura românească de acest gen: *Învăţăturile către fiul său Theodosie,* contribuie la conturarea personalităţii acestui domn şi la cunoaşterea vremii sale.

După cum se exprimă un cercetător de seamă din zilele noastre (Dan Zamfirescu) „«Învăţăturile» ne apar, astfel, în acelaşi timp ca o operă de instrucţie şi de educaţie religioasă şi morală, un breviar de ascetică şi mistică răsăriteană, o antologie de texte pedagogice selectate şi aranjate potrivit scopului general al lucrării, un tratat de teorie politică a monarhiei bizantine de drept divin, un manual original de teorie şi tehnică a guvernării autoritare moderne, o sinteză a experienţei şi gândirii diplomatice româneşti, o carte de tactică şi strategie militară şi

una din cele mai autentice şi mai valoroase creaţii literare din cultura română".

Instrucţia aleasă bisericească îl făcea pe Neagoe Basarab să citeze din Sfinţii Atanasie cel Mare, Ioan Hrisostom, Efrem Sirul şi Ioan Scărarul, utilizând datele Sfintei Scripturi cu o uşurinţă uimitoare. „El - zice Nicolae Iorga - este cel dintâi domn român pătruns de cultura bizantină".

Într-adevăr, Neagoe Basarab a avut o viziune largă, respectând moştenirea bizantină, ceea ce reprezenta trecutul, dar totodată este principele vremii sale, înnoitor prin legăturile cu noua cultură a Renaşterii. Fără să fie luptător cu armele, ca Sfântul Ştefan cel Mare, Neagoe Basarab - prin toată această bogată şi continuă activitate şi preocupare a sa pentru lumea creştină, din Orient şi Balcani - apare ca un luptător al spiritului, sprijinind cultura europeană, moştenire a strălucitului Bizanţ.

În 1521, după 9 ani de domnie, Neagoe Basarab se stinge din viaţă, lăsând în urma sa multă lumină, lumină ale cărei raze pătrund până la noi cei de astăzi.

Trupul său a fost depus în gropniţa strălucitei sale ctitorii de la Curtea de Argeş.

Privită în ansamblul şi contextul epocii sale, domnia lui Neagoe Basarab poate fi socotită o renaştere spirituală românească. Neagoe Basarab a fost un fiu demn de poporul din care făcea parte şi pentru a cărui propăşire culturală s-a ostenit atât de mult.

Neagoe Basarab rămâne mereu viu prin ceea ce a lăsat posterităţii şi constituie un îndemn pentru generaţiile de azi şi de mâine în a sluji acest popor.

† Daniel,

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

ARGUMENT

Sunt fascinat de *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie!*

Rare sunt popoarele de pe faţa pământului care s-au bucurat de un astfel de dar dumnezeiesc.

La împlinirea a 500 de ani de la urcarea pe tronul Ţării Româneşti a Sfântului Voievod Neagoe Basarab, tipărim, în premieră, traducerea în limba engleză a versiunii româneşti de la Curtea de Argeş a *Învăţăturilor,* după ediţia din anul 2009, apărută la Editura Eparhiei Argeşului şi Muscelului din Curtea de Argeş.

Cuprins de bucurie sfântă pentru darurile făcute de Dumnezeu, m-am gândit să fie accesibile *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie,* prin traducerea în limba engleză, pentru ca şi creştinii şi oamenii de cultură din alte ţări să aibă acces la această mare carte a credinţei şi culturii mondiale. De asemenea, retipărim versiunea românească de la Curtea de Argeş, în limba română, pentru bucuria cititorilor vorbitori de limbă română.

Consider că *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie,* alături de *Sfânta Scriptură* şi *Cartea de Rugăciuni*, sunt mângâiere pentru cei care doresc să-şi îmbogăţească viaţa cu credinţă, cultură şi evlavie.

Cuvine-se cu adevărat să-I mulţumim din tot sufletul Sfintei Treimi pentru purtarea Sa de grijă, ajutându-ne la tot pasul.

Mulţumiri din inimă aducem Prea Fericitului Părinte Patriarh Daniel, care ne-a bucurat cu un *Cuvânt î nainte* la această traducere a *Învăţăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, şi pentru încurajarea de a lucra cu osârdie la scoaterea acestei cărţi fundamentale.

Mulţumiri cercetătorilor români, Prof. dr. Dan Zamfirescu şi Acad. Gheorghe Mihăilă, care au tradus şi îngrijit *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, cu un dens aparat critic.

Dorim ca această capodoperă, *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, actuală şi astăzi, să fie bucuria inimii noastre, lăudând pe Dumnezeu, Care pe toate le plineşte, şi cinstind pe Sfântul Neagoe Vodă Basarab, prin care a lucrat Duhul Sfânt!

† Calinic Argeş

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Prezenta ediţie reproduce *Versiunea românească de la Curtea de Argeş*, din secolul al XVII-lea. După datele existente, originalul slavon din care am reprodus integral, în partea a doua a prezentei ediţii, toate fragmentele păstrate, n-a circulat în multe manuscrise. O copie care ar putea fi chiar acest manuscris, a fost utilizată la traducerea în româneşte, în secolul al XVII-lea, cu siguranţă în timpul domniei lui Şerban Cantacuzino şi o dată cu restaurarea Mănăstirii Argeşului, atunci când s-au tradus şi cele două pisanii ale mănăstirii, şi *Viaţa lui Nifon* de Gavriil Protul, şi cele două învăţături duhovniceşti către monahii Varlaam şi Ioasaf.

Dovadă este o modificare marginală de la fila 16^v trecută în versiunea românească, ceea ce ne dovedeşte că acest manuscris se păstrase la Argeş. De altfel, tot la Argeş a fost văzut de către Vasile Pop, primul nostru bibliograf, un manuscris conţinând versiunea românească. Acesta scria că „a cetit un manuscris românesc care au fost lungă vreme în stăpânirea părintelui Iosif, întâiul episcop al Argeşului şi care se zice a fi scris de Neagoe Voievod Basarab (...) Lângă acest manuscris era adăugată şi biografia patriarhului Nifon, care tot pe acela timp au vieţuit, iarăşi româneşte scris, şi care foarte multă lumină revarsă spre

istoria Ţării Româneşti. Un literator care ar tipări aceste două manuscripturi, foarte mult ar ajuta istoria Ţării Româneşti."[1]

A doua copie sigură a originalului slavon a stat la baza traducerii greceşti, cunoscută până nu demult într-un unic manuscris, la Muntele Athos (Mănăstirea Dionisiu, nr. 221).

Scriitorul-stilist Emanoil Bucuţa aprecia traducerea de la Curtea de Argeş „făcută nu numai cu pricepere, dar cu adevărată evlavie, în limba cărţilor bisericeşti, care trebuie să fi fost şi limba Curţii de Argeş în acele depărtate secole", afirmând că prin *Învăţături* „vorbeşte gura strămoşilor, care ne însoţesc pas cu pas ..." iar autorul lor „nu este numai un stăpânitor de ţară, dar şi un filosof. Dă învăţături pentru tot poporul şi pentru toate secolele. Să ne plecăm genunchii!"[2]

Editorul

---

[1] Vasile Pop, *Disertaţie despre tipografiile româneşti în Transilvania şi învecinatele Ţări de la începuturile lor până în vremile noastre*, Sibiu, 1838, Studiu introductiv, ediţie, note, rezumat şi indice de Eva Mârza şi Iacob Mârza, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1995, p. 156

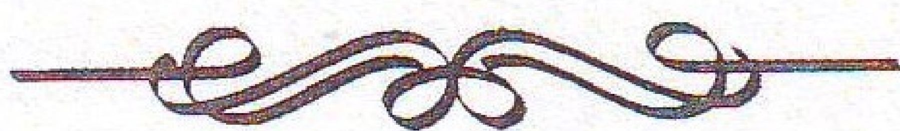
[2] Emanoil Bucuţa, conferinţa *Un voievod filosof*, rostită la radio în data de 22 februarie 1943, tipărită în revista *Transilvania*, anul 74, nr. 5 din mai 1943, p. 387-391 şi apoi în volumul IV din *Pietre de Vad*, Bucureşti, p. 247-253. A fost reeditat în Emanoil Bucuţa, *Scrieri II*, text stabilit şi note de Lucia Borş-Bucuţa şi Violeta Mihăilă, Bucureşti, Editura Minerva, 1977, p. 339-345

ALTĂ ÎNVĂȚĂTURĂ, ASEMENE CEȘTIIALALTE

Cu adevărat, ale rădăcinii cei bune sunt și odraslele, și din curtea cea sfântă și fii sfinți vor ieși, și de nu va fi cetatea împăratului sfântă, nici fii nu vor ieși sfinți. Ce, cela ce iaste de dar, dar să i se dea; cela ce iaste de mertic, mertic să i se dea; cela ce iaste de cinste, cinste să i se dea; cela ce iaste de miluit, să-l miluiești; și cine iaste de a-i fi ieftin, ieftin să-i fie. Ce tu, fiind luminat, și fiii tăi sunt luminați; tu fiindu iubitoriu de Hristos, și fiii tăi vor fi iubitori de Hristos.

Preaiubitul mieu Ioasafe, tu ai fost lumina ochilor miei și lumânarea cea prea luminată a inimii mele. O învățătură oarece mi-ți scrisesem să te înveți de la mine; ce Domnul nostru Iisus Hristos să mi te priimească și să mi te învețe, cu ugodnicii săi, întru împărățiia ceriului. Deci această învățătură acum eu n-am cum o trimite, ci o voi trimite unde-ți va zăcea trupul.

Și iar voi, sfinți părinți, cari [vă] veți afla a lăcui la acel loc, una, pentru voia Domnului nostru, lui Iisus Hristos, alta, pentru voia voastră, am grijă a milui acolea și a întări, ca să nu zacă acel trup sângur. Și oare ce va trebui la acel loc, măcar odăjdii, măcar bucate, măcar fieștece, eu am a mă osteni ca se aibă acel loc de toate den destul.

Tipărit la Gutenberg
021.345.09.26

Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului
Curtea de Argeş, 2012
ISBN 978-606-8181-19-6